Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

СОЛЮК ЛЕСЯ БОГДАНІВНА

УДК 367.625:811.112.2:811.161.2:81-115

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ФУНКЦІЇ ПРЕДИКАТНОЇ ЗВ'ЯЗКИ (КОПУЛИ) У ПРІІМЕННІЙ ПОЗИЦІЇ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Спеціальність 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

ЛЬВІВ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі загального і германського мовознавства ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника" Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор,
академік НАПН України,
Кононенко Віталій Іванович,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри загального
і германського мовознавства

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор,
Паславська Алла Йосипівна,
Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та перекладу;

кандидат філологічних наук, доцент,
Бєлих Оксана Миколаївна,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, доцент кафедри німецької філології.

Захист дисертації відбудеться 20 червня 2019 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.15 у Львівському національному університеті імені Івана Франка (79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 405).

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5).

Автореферат розіслано 18 травня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент О. В. Татаровська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дослідження присвячено вивченню семантико-синтаксичних особливостей предикатних зв'язок (ПЗ) у приіменній позиції в німецькій та українській мовах. У роботі визначено статус дієслівних зв'язок, проаналізовано їхню специфіку, виявлено спільні та відмінні характеристики функціонування у компонентному складі предиката.

Із семантико-синтаксичного погляду предикат є центральною синтаксемою, від валентності якої залежить кількісно-якісний склад речення. Тому його характеристика становить важливу ланку у вивченні семантико-синтаксичної організації речення. Дослідження синтаксичної семантики виокремилося в окремий напрям, який оперує системою понять, що знайшли своє теоретичне обґрунтування у працях В. Г. Адмоні, Т. Б. Алісової, Н. Д. Арутюнової, Е. Бенвеніста, О. В. Бондарка, Х. Брінкмана, В. В. Виноградова, В. Г. Гака, Дж. Грінберга, Й. Ербена, О. В. Ісаченка, Г. О. Золотової, С. Д. Кацнельсона, С. М. Кібардіної, О. І. Москальської, Р. Мразека, Ю. С. Степанова, Л. Теньєра, У. Чейфа, Ч. Філлмора, Н. Хомського, Н. Ю. Шведової та інших. В українському мовознавстві ці проблеми розглядають Й. Ф. Андерш, Ф. С. Бацевич, О. І. Бондар, І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, Н. В. Гуйванюк, А. П. Загнітко, Н. Б. Іваницька, В. І. Кононенко, О. В. Кульбабська, Т. Є. Масицька, М. В. Мірченко, В. М. Ожоган, М. Я. Плющ, Л. В. Руденко, В. М. Русанівський, М. В. Скаб, В. Д. Шинкарук, К. Ф. Шульжук. Валентнісний потенціал предикатів стану української мови порівняно з їхніми німецькими відповідниками обґрунтували І. В. Пянковська, П. П. Дрогомирецький та інші дослідники.

У центрі уваги лінгвістів перебувають семантико-синтаксичні структури, формальні засоби їхнього вираження та комунікативні чинники організації речення. Ці аспекти дослідження стосуються і вивчення предикатної системи. На сучасному етапі одержано значні напрацювання у сфері семантичного синтаксису, однак розв'язано не всі проблеми. Актуальним надалі є вивчення компонентного складу предиката, який може мати синтетичну та аналітичну форми вираження.

На сьогодні в лінгвістиці особливо актуальним є вивчення предикатора як носія модальності. Одним із репрезентантів предикатора в аналітичному предикаті є дієслівна зв'язка, яка у сполученні з предикативом конструює предикат і є носієм його модально-часових параметрів. Аналіз наукових праць дає підстави стверджувати, що дієслівні зв'язки були об'єктом дослідження в обох мовах. У німецькому мовознавстві дієслівні зв'язки досліджували П. Айзенберг, Ю. Армгейн, У. Енгель, Л. Гайст, Е. Генчель, К. Майєнборн, Р. Штайніц, К. Хенгевельд, Г. Шульмахер та інші лінгвісти. В українському мовознавстві дослідженню дієслівних зв'язок приділяли увагу І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, Н. Л. Іваницька (Н. Л. Ковбаса), Н. В. Кавера, К. О. Косенко, Т. Є. Масицька, Г. О. Пискун, О. П. Сулима та інші мовознавці. Проблематику частиномовного статусу зв'язок, критерії їхнього виокремлення, якісний та

кількісний склад на матеріалі слов'янських мов досліджували В. В. Виноградов, О. М. Пєшковський, О. О. Потебня, Л. В. Щерба та інші науковці.

Лінгвісти дотримуються різних позицій щодо статусу дієслівної зв'язки. У німецькому мовознавстві копулу трактують як зв'язкове дієслово, основна формальна функція якого полягає у вираженні модально-часової характеристики. Крім цього, у семантико-синтаксичній структурі речення вона сполучає суб'єкт з його ознакою, яку виражає предикатив. Зв'язку в українському мовознавстві кваліфіковано як особливу категорію часток (частки-зв'язки), як морфему та як допоміжне дієслово. У німецькому, як і в українському мовознавстві, немає чітко визначеного якісного та кількісного корпусу дієслів у функції предикатної зв'язки, що свідчить про відсутність уніфікованих критеріїв їхньої таксономії. Проте семантико-синтаксичні характеристики зв'язки як складника предиката в німецькій та українській мовах ще не були об'єктом комплексного зіставно-типологічного дослідження.

Актуальність дисертаційної праці визначається неоднозначним характером інтерпретації та функціонування предикатних зв'язок (копул) у зіставлюваних мовах, кількісний та якісний статус яких досі залишається дискусійним. Різновекторність тлумачень дієслівної зв'язки (як різновиду часток; морфеми, до складу яких зараховують прийменники, частки), відсутність уніфікованості щодо якісних та кількісних параметрів предикатних зв'язок вимагає подальшого детального та ґрунтовного вивчення цих одиниць у порівнюваних мовах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає профілеві наукового плану кафедри загального і германського мовознавства ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника" "Лінгвістика тексту" (номер державної реєстрації 0115U006807). Тему наукової роботи затверджено вченою радою університету ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника" (протокол № 12 від 29 грудня 2015 р.), а також Науковою радою "Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності" НАН України (протокол №1 від 18 лютого 2016 р.). Тему наукової роботи уточнено вченою радою університету ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника" (протокол №8 від 30 серпня 2018 р.).

Мета роботи полягає у виявленні семантико-синтаксичних функцій предикатних зв'язок у приіменній позиції у німецькій та українській мовах.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

1) розглянути основні наукові позиції щодо інтерпретації предиката, предикатора та предикатних зв'язок (копул) у зіставлюваних мовах;

2) опрацювати класифікацію предикатних зв'язок та проаналізувати кожний їхній тип;

3) прослідкувати на основі семного аналізу предикатних зв'язок їхній модифікаційний вплив на предикат;

4) визначити на засадах зіставно-типологічного аналізу фактичного матеріалу обох мов функції предикатних зв'язок (копул);

5) вивчити взаємодію предикатної зв'язки з іменним компонентом (іменником, прикметником, числівником, займенником);

6) виявити спільні та відмінні риси у функціонуванні різних типів предикатних зв'язок (копул) у зіставлюваних мовах;

7) сформувати синонімічні ряди повнозначних дієслів у функції предикатних зв'язок (копул).

Об'єктом дослідження є предикатні зв'язки у німецькій та українській мовах.

Предметом дисертаційної праці є семантико-синтаксичні особливості предикатних зв'язок у приіменній позиції в зіставлюваних мовах, способи реалізації предикатної семантики абстрактними, напівповнозначними, повнозначними зв'язками у структурі речення та їхній модифікаційний вплив на предикат та висловлення загалом.

Матеріалом дослідження слугують речення з художніх текстів німецької та української мов другої половини XX ст. – поч. XXI ст., загальна кількість яких у німецькій мові становить 38 джерел, в українській – 34. Загальний обсяг аналізованих висловлень для німецької мови становить 3500 одиниць, для української – 3650.

Для досягнення мети і вирішення поставлених у роботі завдань використано низку загальнонаукових **методів**. *Індуктивний метод* слугував для систематизації матеріалу дослідження. *Дедуктивний метод* сприяв забезпеченню узагальненого аналізу, виявлення дивергентних та конвергентних рис у семантико-синтаксичному навантаженні предикатних зв'язок у зіставлюваних мовах. Серед лінгвістичних методів *описовий метод* та його *прийоми внутрішньої і зовнішньої інтерпретації* дозволили комплексно репрезентувати отримані результати, забезпечили розподіл предикатних зв'язок відповідно до семантичного наповнення, опис та інтерпретацію досліджуваних одиниць, добір текстових фрагментів як доказової бази щодо функціонування цих зв'язок у німецькій та українській мовах. *Зіставний метод*, який був основним у нашому досліджені, дозволив визначити спільні та відмінні семантико-синтаксичні особливості предикатних зв'язок (копул) у німецькій та українській мовах. *Контекстний аналіз* дав змогу сформулювати гіпотезу дослідження про вживання повнозначних дієслів у функції предикатних зв'язок. *Компонентний аналіз* слугував для встановлення семних показників ПЗ та характеристики конотацій, які ПЗ реалізують у семантико-синтаксичній структурі речення. Для аналізу процесів перетворення конструкцій з одним типом ПЗ в інший з метою визначення її семантичного потенціалу використано *трансформаційний метод*. Додатково використано *методику автоматизованого пошуку* визначених одиниць дослідження. Як допоміжні дослідницькі процедури в дисертаційній праці залучено *прийом систематизації* та *елементи кількісних підрахунків*, які сприяли встановленню кількісних показників та підсумували фактичну репрезентативність функцій предикатних зв'язок, які вони виконують у компонентному складі предиката та речення загалом, що передбачено метою дисертації.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що предикатні зв'язки в німецькій та українській мовах уперше постають об'єктом комплексного зіставного аналізу, у результаті якого встановлено семантико-синтаксичні функції та спільні й відмінні особливості. Схарактеризовано повнозначні дієслова у функції предикатної зв'язки та визначено їх носіями додаткового конотаційного значення.

Наукову новизну одержаних результатів узагальнено в **положеннях, що їх винесено на захист:**

1. В основу дослідження покладено розуміння предикатної зв'язки як компонента предиката, основна функція якої полягає в експлікації модально-часових відношень і семантичній модифікації предиката.
2. Носієм семантики у компонентному складі предиката є предикатив, а предикатна зв'язка модифікує його і надає додаткового семантичного наповнення.
3. Більшість дієслів у відповідному контексті можуть виступати у функції предикатної зв'язки, якщо у своєму значенні містять семи 'перебування у стані / ідентифікація ознаки', 'перехід з одного стану в інший / виникнення нової ознаки', 'збереження ознаки', 'кваліфікація ознаки', 'позірність ознаки', 'модально-оцінна характеристика' та інші.
4. Абстрактні предикатні зв'язки *sein* у німецькій та *бути* в українській мовах не є повністю десемантизованими, не є семантично "порожніми", а містять залишок лексичного значення основного дієслова.
5. Напівповнозначні предикатні зв'язки модифікують предикат і надають йому додаткових конотацій.
6. Повнозначні предикатні зв'язки у семантико-синтаксичній структурі речення є носіями додаткового значення.

Теоретичне значення дисертації полягає у тому, що її результати сприятимуть подальшому розвитку зіставно-типологічних студій щодо семантико-синтаксичних особливостей предикатів різних мов. Функціонально-семантичний підхід сприяє створенню перспектив для комплексного дослідження предикатних зв'язок з метою встановлення їхнього семантико-синтаксичного потенціалу.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості їхнього використання в лекційних курсах із семантичного синтаксису, зіставної типології мов, теорії і практики перекладу, у процесі вивчення німецької та української мов як іноземних, а також для укладання тлумачних двомовних словників.

Особистий внесок дисертанта. Наукові положення, результати і висновки, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. У дисертації використано ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень здобувача, а саме: визначення терміну *предикатна зв'язка*, зіставно-типологічний аналіз різних типів зв'язок та визначення їхнього модифікаційного впливу на предикат та речення загалом.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати дослідження апробовані на восьми конференціях:

I Республиканская научно-практическая конференция с международним участием, (м. Минск, 23–24 февраля 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Перші таврійські філологічні наукові читання” (м. Київ, 27–28 січня 2017 р.), XI Міжнародна науково-практична конференція “Мови і світ: дослідження і викладання” (м. Кропивницький, 23–24 березня 2017 р.); International research and practice conference “Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine”: Conference Proceeding (Lublin, April 28–29, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук” (м. Одеса, 24–25 лютого 2017 р.); Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Мова та література у полікультурному просторі” (м. Львів, 10–11 лютого 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Таврійські філологічні наукові читання” (м. Київ, 27–28 січня 2017 р.); Всеукраїнська науково-практичної конференції “Мова. Суспільство. Культура” (м. Херсон, 15–16 листопада 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Семантика мови і тексту” (м. Івано-Франківськ, 26–27 вересня 2018 р.) та щорічні звітні конференції та наукові семінари кафедри загального та германського мовознавства ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” (м. Івано-Франківськ, 2015–2018 рр.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у чотирнадцяти одноосібних публікаціях, сім з яких – у фахових наукових виданнях України, три – у зарубіжних виданнях, чотири – у збірниках матеріалів наукових досліджень та конференцій.

Обсяг і структура роботи. Дисертація загальним обсягом 249 сторінок (основного тексту 184 сторінки) складається з анотацій українською та англійською мовами, списку опублікованих праць автора, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (349 позицій) та додатків. Дослідження містить 3 таблиці та 10 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність, сформульовано мету і завдання дослідження, встановлено його об’єкт і предмет, описано матеріал і методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, наведено дані про їх апробацію та кількість публікацій автора, схарактеризовано обсяг і структуру праці.

У першому розділі “Теоретико-методологічні засади дослідження предикатів із предикатною зв’язкою” проведено критичний аналіз наукової літератури щодо інтерпретації предиката, предикатора та предикатної зв’язки та їхнього місця у семантико-синтаксичній структурі речення німецької та української мов. Розглянуто різні наукові підходи щодо інтерпретації предикатної зв’язки (копули) та подано їхню класифікацію. Окрім цього, у розділі сформовано методологічну базу наукової праці, здійснено аналіз методів дослідження.

Релевантними для дослідження є терміни предиката, предикатора та предикатної зв'язки. Опираємось на дефініцію, яка визначає предикат центральним компонентом диктуму, пропозиції, судження, який виражає зміст події, процесу, стану, співвідношення, ознаку, притаманну первинному суб'єктові. Підтримано позицію, яка характеризує предикатор як дієслівний компонент предиката. Вважаємо недоцільним ототожнення понять предиката й предикатора, оскільки предикатор є його компонентом, який експлікує модально-часові відношення і модифікує ознаку суб'єкта. Зважаючи на те, що репрезентантами предикатора можуть виступати різні групи дієслів, об'єкт нашого дослідження формують предикатні зв'язки (копули). Семантико-синтаксичні співвідношення предиката, предикатора, предикатної зв'язки схематично можна подати таким чином (авторська схема):

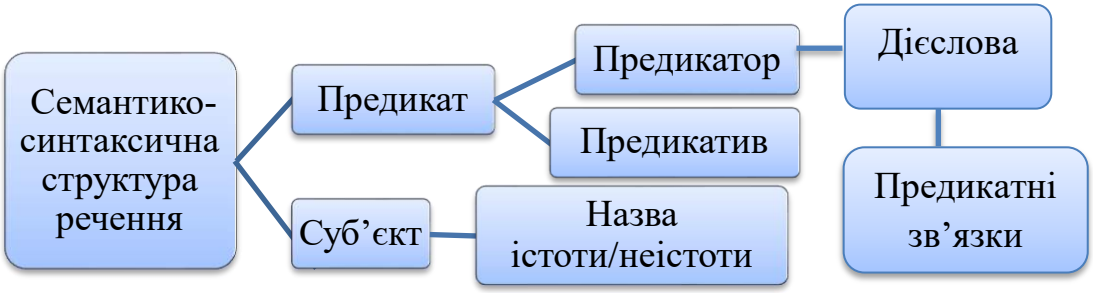

Рис. 1. Співвідношення предиката, предикатора і предикатної зв'язки

Оскільки у нашій роботі розглядаємо предикат як центральну синтаксему висловлення, згідно з предикатоцентричною теорією, то доцільним уважаємо використовувати термін "предикатна зв'язка", який сутнісно передає основне функціональне наповнення досліджуваного поняття. Вибір терміна зумовлений тим, що в дисертації розглядаємо зв'язку як константу, складник предиката й досліджуємо її функціонування в семантико-синтаксичній структурі речення двох мов. Під **предикатною зв'язкою** розуміємо *обов'язковий компонент предиката, який у співвідношенні з предикативом (іменником, прикметником, займенником, числівником) конструює предикат і виконує функцію виразника модально-часової характеристики та семантичного модифікатора.*

Термін "копула" у темі дисертаційної роботи подано не як абсолютний синонім до предикатної зв'язки, а як термін на позначення дієслівних зв'язок (перш за все, у німецькій мові) з максимальним рівнем десемантизації. Поняття предикатної зв'язки є ширшим і охоплює кількісний інвентар копул.

Проаналізовані позиції зарубіжних та українських науковців засвідчують, що предикатні зв'язки у зіставлюваних мовах інтерпретовано по-різному. Якщо в німецькому мовознавстві копулу розглянуто як проміжний клас між повнозначними та допоміжними дієсловами, то в українських працях її інтерпретовано як службове, допоміжне дієслово (ПЗ зараховували до слів-морфем та часток). Однак функцію

допоміжного дієслова й функцію копули в німецькій мові диференційовано. Спільним для обох мов є те, що основною функцією ПЗ є сполучення предикатива з суб'єктом.

За нашими спостереженнями і за висновками теоретичних праць, у ролі зв'язок, які беруть мінімальну участь у вираженні семантичного змісту предиката, у німецькій мові виступають 3 дієслова: *sein, werden, bleiben*; в українській – 8 дієслів (*бути, стати, залишитися, лишитися, означати, становити, зоставатися, робитися*).

За рівнем десемантизації (і за семантичним наповненням) усі ПЗ у дисертаційній роботі класифіковано на абстрактні зв'язки (*sein // бути)*, напівповнозначні зв'язки (*werden, bleiben, sich machen, sich erweisen, sich verwandeln in A, sich entwickeln zu D, verschmelzen zu D, sich erneuern zu D, heißen, sich nennen, gelten als, halten für Akk, betragen // ставати, робитися, залишитися, здаватися, вважатися, називатися, доводитися, налічувати, складати, нараховувати* та інші), повнозначні зв'язки (*liegen, stehen, leben, sterben, arbeiten, dienen, gehen, kommen, erzählen // стояти, лежати, народитися, померти, жити, говорити, працювати, йти, ходити* та інші). З-поміж цих типів ПЗ найвищим рівнем втрати лексичного значення схарактеризовано абстрактні зв'язки *sein / бути*, основна семантико-синтаксична функція яких полягає в ідентифікації ознаки чи стану суб'єкта.

Основні етапи зіставно-типологічного дослідження ПЗ охоплюють:

1. Огляд та аналіз наукових досліджень, що стосуються різних аспектів вивчення дієслівних зв'язок (копул) у німецькій та українській мовах.

2. Аналіз фактичного матеріалу, фіксація речень з ПЗ. Матеріалом дослідження слугують речення та фрагменти із художніх текстів німецької та української мов другої половини XX ст. – поч. XXI ст. У роботі не використано спеціальних критеріїв відбору художніх текстів. Фіксація текстів ґрунтується на прозових творах німецьких та українських письменників, без зосередження на їхніх жанрових особливостях.

3. Опрацювання фактичного матеріалу та формулювання концепції дослідження ПЗ.

4. Класифікація ПЗ відповідно до їхнього семантичного наповнення та рівня десемантизації. Проведення семного аналізу ПЗ для встановлення їхніх конотаційних особливостей.

5. Аналіз семантико-синтаксичних особливостей функціонування ПЗ з метою фіксації конвергентних та дивергентних рис у зіставлюваних мовах.

6. Визначення функцій ПЗ у компонентному складі предиката та їхнього модифікаційного потенціалу.

7. Встановлення синонімічних рядів повнозначних дієслів у функції предикатних зв'язок.

Комплексне дослідження ПЗ ґрунтовано на загальнолінгвістичному принципі експланаторності (надає пояснення встановленим мовним фактам), основних принципах зіставного аналізу (реалізується через зіставлення різних типів ПЗ у

порівнюваних мовах), семантико-синтаксичному принципі (сприяє вивченню ПЗ та реалізації її семантичного наповнення у структурі речення). Дослідження ґрунтується на двобічному синхронному зіставленні ПЗ, у ролі *tertium comparationis* якого виступає семантичне наповнення дієслова в компонентному складі аналітичного предиката.

У другому розділі "**Семантико-синтаксичні параметри абстрактних і напівповнозначних предикатних зв'язок**" схарактеризовано функціонування абстрактних зв'язок *sein* у німецькій та *бути* в українській мовах, визначено їхні функції у приіменній позиції, виокремлено спільні та відмінні особливості.

У німецьких та українських наукових студіях *sein* і *бути* вважають абстрактними, чистими, ідеальними та основними універсальними зв'язками. Однак як у німецькій мові *sein*, так і в українській *бути* містяться залишки лексичного значення, тому доцільним уважаємо говорити про вищий рівень десемантизації, але не повний. Про залишки лексичного значення (зокрема, вказівки на існування, походження) свідчить фактичний матеріал, порівняймо: *... aber ich* ***war*** *schon so lange krank* (B. Schlink); *Ich* ***war*** *nicht mehr neun, ich* ***war*** *fünfzehn* (B. Schlink) – перше речення експлікує стан здоров'я суб'єкта, друге – його кількісно-вікову характеристику. Позначення стану та кількісно-вікової ознаки відповідно вказують на існування їхніх носіїв. Аналогічне явище прослідковуємо в українській мові: *Туз уже тоді* ***був*** *старим і облізлим, а що його ніколи не купали, то із білого зробився брудно-сірим* (В. Лис). Абсолютна предикатна зв'язка *був* у семантичній ситуації речення експлікує ознаку зовнішнього вигляду суб'єкта (*Туз*) 'старий й облізлий'. Зважаючи на те, що зв'язка вказує на наявність ознаки суб'єкта, то логічною є вказівка на існування її носія. Таким чином, у цьому контексті зв'язка зберігає сему 'існування'.

Основна відмінність у функціонуванні абстрактних зв'язок у зіставлюваних мовах – обов'язковість предикатної зв'язки в німецькій мові та наявність імпліцитної або нульової зв'язки в теперішньому часі в українській мові, порівняймо: *Aber die Fenster* ***sind*** *ganz staubig* (B. Schlink); *Er* ***ist*** *doch ein allerliebstes Kind* (P. Süskind); *Aber deshalb* ***bist*** *du noch lange kein Koch* (P. Süskind) // *Справжня галичанка – це зазвичай еталон вроди* (Н. Сняданко); *Жінка – інструмент, а я – прилад. Всі жінки – садистки* (Л. Костенко); *Вона – обрана! Вона не ваша, це – Божа дитина!* (О. Слоньовська); *Ми такі грішні. Ми щасливі* (О. Печорна). Однак у ході дослідження прослідковано випадки, коли в німецькій мові зв'язка може бути відсутня, зокрема, це стосується розмовної мови, сталих виразів (*Träume – Schäume, Ein Mann – ein Wort*) або речень, які містять перелік однорідних ознак, наприклад:

Hier war es. Da stand sie. Diese steinernen Löwen, jetzt kopflos, haben sie angeblickt. Diese Festung, einst uneinnehmbar, ein Steinhaufen jetzt, war das letzte, was sie sah. Ein lange vergessener Feind und die Jahrhunderte, Sonne, Regen, Wind haben sie geschleift. ***Unverändert der Himmel, ein tiefblauer Block, hoch, weit***. ***Nah die zyklopisch gefügten Mauern, heute wie gestern****, die dem Weg die Richtung geben: zum Tor hin, unter dem kein Blut hervorquillt. Ins Finstere. Ins Schlachthaus. Und allein* (C. Wolf).

Речення *Unverändert der Himmel, ein tiefblauer Block, hoch, weit. Nah die zyklopisch gefügten Mauern, heute wie gestern…* інкорпорують опис неба та констатацію ознак у момент мовлення. Предикат першого речення виконує функцію часового виразника. Як в українській, так і в німецькій мові, зв'язка зрозуміла з контексту.

Для німецької мови характерною є експліцитна ПЗ, оскільки дієслово є облігаторним компонентом предиката у структурі німецького речення: *Ich* ***bin*** *jetzt zu aufgeregt …* (B. Schlink). На відміну від німецької, в українській мові ПЗ може бути експліцитною та імпліцитною: − *Я* ***є*** *лікар-психіатр, пане Штундеро* (Ю. Андрухович); *Хлопець веселий* (Л. Костенко).

Фактичний матеріал дослідження засвідчує, що семантика ідентифікації в українській мові може виражатися експліцитною формою *є* (зокрема, в текстах західноукраїнських письменників): − *Я* ***є*** *громадянин Швайцарії, доктор медицини Попель…* (Ю. Андрухович); − *Я не* ***є*** *молодий і не* ***є*** *старий, хлопці* (Ю. Андрухович) – експліцитність предикатної зв'язки може підкреслювати наголошення суб'єкта на його властивостях чи ознаці. Таке вживання вказує на певну сталість протікання ознаки. Експліцитне вираження аргументуємо тим, що в українській мові матеріально виражену зв'язку *є* використовувано передусім у стилістично обмежених реченнях, зокрема, в науковому та діловому, а також регіонально обмеженому мовленні.

У дослідженні характеризуємо копулоподібні дієслова (kopulaähnliche Verben) як напівповнозначні предикатні зв'язки, які є семантичними корелятами копул *sein*, *werden*, *bleiben*, серед яких *sein* вказує на статичність, *werden* репрезентує трансформацію, *bleiben* актуалізує семантику збереження стану. Напівповнозначні предикатні зв'язки (НППЗ) на основі семного аналізу класифікуємо на такі семантичні підгрупи на позначення: 1) виникнення чи розвитку ознаки суб'єкта; 2) збереження його ознаки; 3) виявлення ознаки; 4) модально-оцінної характеристики ознаки; 5) називання, презентації ознаки; 6) кількісної характеристики ознаки. На основі такої класифікації предикатних зв'язок у дисертації виокремлено та схарактеризовано такі семантичні модифікації предиката: 1) виникнення та розвиток ознаки суб'єкта; 2) констатація (тривалого чи короткочасного) збереження ознаки; 3) виявлення ознаки; 4) модально-оцінна характеристика ознаки; 5) називання, презентація ознаки суб'єкта; 6) кількісна характеристика ознаки.

Перша із зазначених семантичних модифікацій стосується насамперед набуття нового стану, переходу до іншого, у межах якого основним є значення 'ставати кимось'. Типовими репрезентантами цієї модифікації в німецькій мові є *werden* та дієслівні пари *ставати, робитися* та їхні кореляти доконаного виду в українській: *Er* ***wird*** *Lehrer*; *…der Tee* ***wird*** *kalt…*; *Er* ***wurde*** *zum Gespött der Leute* (H. Böll) // *Майбутнє щодня* ***стає*** *минулим* (Л. Костенко); *Стоїть Іван у скаламученій річці – і бачить, що вода в ній сама від себе на очах* ***стає чистою*** (М. Матіос); *…клітка* ***стала*** *пустелею* (Л. Костенко). У нашому дослідженні для позначення змін чи набуття нової ознаки використовуємо поняття *werden-ситуація* (за Г. Роглером), або

ситуація зміни. Компонентами цієї *ситуації* є суб'єкт, на якого спрямований процес зміни, сам процес та цільовий стан, у який перейде суб'єкт.

Модифікаційний потенціал предикатних зв'язок цієї підгрупи в обох мовах зазвичай однаковий, однак фактичний матеріал сприяє виявленню розбіжностей. Основна відмінність полягає в тому, що в українській мові функціонують видові пари *ставати / стати, робитися / зробитися*, які вказують на завершеність дії, у німецькій ці видові особливості репрезентовано часовими детермінантами або узгодженням часів дієслова. Так, видові параметри предикатної зв'язки *ставати* вказують на поступовість переходу до стану, але не його остаточне завершення: *...з роками Лія* ***ставала*** *дедалі* ***вродливішою*** *і* ***вродливішою*** (Ю. Винничук). Як і *werden*, на результат зміни (набуття нового стану) вказує ПЗ *sich verwandeln*, але вона акцентує увагу на вихідному і цільовому станах, наприклад: *...die Höhle* ***hat sich*** *inzwischen in ein kleines passables Restaurant* ***verwandelt*** (C. Wolf) – перетворення з нори в ресторан (метафоричне значення). Предикатна зв'язка *sich entwickeln* виражає поступовість набування ознаки і вказує на її розвиток. В українській мові аналогічними є зв'язки *перетворитися, обернутися*, які модифікують предикат і містять додаткові семи 'перетворення', 'поступовість': *Кричать, скандують, надихаються драматизмом моменту, докидають їй проліски і простягають руки, а вона виглядає з-за ґрат і на очах ошелешеної влади, яка так і не зрозуміла законів жанру,* ***перетворюється*** *з колишньої бізнес-леді на Жанну д'Арк* (Л. Костенко).

Друга модифікація предиката полягає у збереженні попереднього стану. Типовими виразниками цієї семантики в німецькій мові є ПЗ *bleiben*, а в українській – *лишатися / лишитися, залишатися / залишитися, зоставатися / зостатися, оставатися / остатися* та інші. Порівняймо: *Aber Elias* ***blieb*** *hartnäckig; Er* ***war*** *wach* ***geblieben*** (R. Schneider); *Es* ***war*** *ihr treu* ***geblieben*** (M. Mosebach); *Ich* ***blieb*** *bei dem Wörtchen unschuldig; Joseph Koljaiczek* ***blieb*** *drei Wochen lang verborgen* (G. Grass); *Er* ***blieb*** *schwarz und still* (H. Müller); *Deine Beflissenheit* ***ist*** *die gleiche* ***geblieben*** (H. Böll) // *Голі й босі* ***залишилися*** *...* (Люко Дашвар); *Нехай ця команда* ***залишиться*** *незрозумілою* (Л. Дереш); *... походження яких* ***залишалось*** *невизначеним* (Л. Дереш); *...воно так і* ***залишиться*** *таємницею* (Л. Дереш). Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що зв'язки цієї підгрупи функціонують подібно, однак основна відмінність стосується вираження завершеності чи незавершеності дії (у німецькій мові її виражають додаткові лексичні засоби, в українській її експлікує граматичний вид).

Третя значеннєва модифікація характеризує виявлення якісного, кількісного чи іншого стану: *sich erweisen // виявлятися, виявитися*: *Dort im Haus am Wannsee, bevor Ille die Gäste durch ihre exquisite Küche verwöhnt,* ***erweist sich*** *der Gastgeber* ***als*** *glänzender Unterhalter* (Loriot) // *Один з постояльців* ***виявився*** *генералом, корпус якого перекинули сюди з Парижа* (В. Земляк); *А згодом взагалі сталося диво: крихітка* ***виявилася*** *розумницею та ще й великою фантазеркою* (І. Роздобудько).

Четверта семантична модифікація стосується вираження модально-оцінної характеристики щодо ознаки суб'єкта. Функцію модально-оцінного виразника у

зіставлюваних мовах виконують зв'язки семантичних підгруп на позначення: 1) позірності (уявності); 2) самовідчуття стану; 3) думки про стан, ознаку суб'єкта; 4) сприйняття ознаки органами чуття.

Семантику позірності в компонентному складі предиката реалізує німецька зв'язка *sich (für jemanden) ausgeben*, що містить конотацію 'удавання', 'імітація того, чого насправді немає': *Vor zwei Monaten hat sie der Rudolf Schier gekauft, als, gewesener Holzhändler'* ***hat*** *er* ***sich ausgegeben*** (DWDS); *Jack Nicholson ist der Mann, der ich bin, und die Seine* ***sieht wie*** *der Neckar* ***aus*** (P. Wawerzinek); *Er* ***sieht*** *dann einem Hund ähnlich, oder den Pilzköpfen, die er von Herzen hasst*; *Einer von ihnen* ***sieht*** *meinem Adoptionsvater ähnlich* (P.Wawerzinek); В українській мові семантику несправжності ознаки виражають ПЗ *здаватися, виглядати*: *...яснооке личко* ***здавалось*** *освітленим зсередини…* (О. Забужко); *Твоя поразка* ***виглядає*** *цілком успішною* (О. Забужко).

Підгрупа зв'язок на позначення самовідчуття стану суб'єктом репрезентована зв'язками *sich fühlen* // *почуватися*: *Ich* ***fühle mich*** *wie der Armlose* (P. Wawerzinek) // *Цілий день я* ***почувалася*** *як препарована клітина під мікроскопом* (О. Слоньовська).

Підгрупа предикатних зв'язок на позначення думки про стан та властивості суб'єкта: *Außerdem* ***halten*** *sie* ***sich*** *für die klügsten Männer der Welt …* (C. Berneburger) // *І торік, і позаторік на цій шахті вибухав метан, хоч офіційно вона завжди* ***вважалася*** *зразковою* (Л. Костенко); *Незважаючи на те, що офіційною столицею Монтенегро* ***вважалося*** *місто Підгориця, Цетіньє був її серцем* (І. Роздобудько). Дослідження цих дієслів сприяло фіксації та характеризації ПЗ, які виражають ставлення й оцінку мовця (die existimatorischen Verben). У німецькій мові до таких ПЗ зараховуємо *halten für, betrachten als, bezeichnen als, qualifiziren als*, в українській – *кваліфікуватися, визначатися*.

Підгрупа зв'язок із семантикою 'сприйняття ознаки суб'єкта органами чуття' репрезентована дієсловами *sich anhören, duften nach D, riechen nach D, schmecken nach D, stinken nach D, tönen //пахнути, смердіти, смакувати, звучати*: *Es* ***riecht nach*** *Regen, und schon bläut wieder der Himmel* (R. Schneider); *Die Straße* ***duftete nach*** *den üblichen Düften von Wasser, Kot, Ratten und Gemüseabfall* (P. Süskind); *Sie* ***schmeckte nach*** *Himbeersaft und Zitrone* (M. Biller); *Шкіра немовлят* ***пахне*** *свіжим молоком, волоссячко на тім'ї – зерном* (Н. Сняданко); *Твої листи завжди* ***пахнуть*** *зів'ялими трояндами…* (Н. Сняданко).

П'ята семантична модифікація з'ясовує прийняту кваліфікацію стану істоти чи предмета через визначення власної або загальної назви, що відповідає їм (*heißen, sich nennen, bedeuten, fungieren als // називатися, зватися, іменуватися, величатися, означати, доводитися*): *– Jawohl – Marguerite und Marie, die 'Zwillinge', wie sie* ***sich nennen****; erinnern Sie sich, Charles?* (DSDW); *Technische Einzelheiten waren ihm sehr zuwider, denn Einzelheiten* ***bedeuteten*** *immer Schwierigkeiten, und Schwierigkeiten* ***bedeuteten*** *eine Störung seiner Gemütsruhe* (P. Süskind); *Man hatte wie gewöhnlich zu dritt in der Kapelle die morgendliche Messe gefeiert, bei der Roggenkamp zelebrierte, Karl-Walter zur Linden ministrierte und Kläre Weidemann* ***als*** *Küsterin* ***fungierte*** (J. F. Degenhardt) // *Вони, звісно, чули, що тут, у Любомлі, де жило багато юдеїв,*

частину їх розстріляли десь там, за містом, а частина жила в якомусь таборі, що ***звався*** *гетто* (В. Лис); *– Ну, що там, Явтуше? – перепитували його брати Раденькі, один з яких, Федот,* ***доводився*** *кумом Явтуху ще звідтоді, як сам ходив у бідаках* (В. Земляк); В*авилон – це ж і* ***означає*** *у перекладі "змішання"* (Л. Костенко); *Кажуть, Аристид справедливий, як бог, не скривдить, не ошукає помольця, та воно й не дивно, іще на греках Аристид* ***означав*** *Справедливий* (В. Земляк).

Шоста семантична модифікація забезпечує фіксацію стану через визначення кількості кого-, чого-небудь (у німецькій мові – *betragen, umfassen, aufrechnen, zählen, erreichen, zurechnen, sich ansammeln*, в українській – *налічувати, нараховувати, дорівнювати, сягати/сягнути, налічуватися, нараховуватися, зібратися, назбиратися, виповнюватися*). Порівняймо: *Ein schwerer Diebstahl trug bis zu drei Jahre Haft ein, im Gegensatz zum nicht qualifizierten Diebstahl, und die relevante Summe* ***betrug*** *zweitausend Euro und mehr* (T. Glavinic) // *Die Beute* ***beträgt*** *etwa 30.000 Mark*; *Ihre Barschaft* ***beträgt*** *keine hundert Mark* (H. Krausser); *У кожному* ***нараховувалось*** *замість сімнадцяти-дев'ятнадцяти сотень двадцять п'ять або й навіть тридцять* (Ю. Сорока); *... товщина їхніх різців* ***сягає*** *одного сантиметра* (Ю. Андрухович), *...****минуло*** *двадцять п'ять років ...; ...а ти, подруга, що собі думаєш, таж тобі тридцять дев'ять уже* ***стукнуло****...* (О. Забужко); *Товаришці на той час уже 60* ***виповнилося*** (Люко Дашвар).

Наша класифікація НППЗ характеризує семантичну специфіку аналізованих компонентів і сприяє розкриттю їхніх семантико-синтаксичних особливостей і модифікаційного потенціалу. Однак новий фактичний матеріал може виявити додаткові семантичні показники аналізованих одиниць.

Доволі складно провести чітке розмежування між напівповнозначними та повнозначними предикатними зв'язками (НППЗ і ППЗ). Зважаючи на те, що немає уніфікованих критеріїв такого розмежування, релевантними є твердження про те, що: 1) функціонування дієслова у формі синтетичного предиката вказує на повнозначність зв'язки; 2) повнозначні дієслова у функції предикатної зв'язки виражають дуплексивний характер – вказують на додаткову інформацію щодо ознаки чи стану суб'єкта (наприклад, дія суб'єкта; процес, який з ним відбувається; рух чи стан, в якому він перебуває); 3) дієслова у функції напівповнозначної предикатної зв'язки модифікують предикат, однак не експлікують дуплексивні особливості. Ці критерії було прослідковано та сформульовано у процесі аналізу фактичного матеріалу дослідження.

Прикладом дієслова, яке може функціонувати як НППЗ та ППЗ, є *dienen* у німецькій мові та *слугувати/служити* в українській. В обох мовах аналізовані зв'язки експлікують 'призначення чогось для чогось', 'позначення праці'. У позиції НППЗ актуалізується значення 'виконувати функцію чогось', а в ППЗ – 'працювати кимось', що додатково вказує на діяльність суб'єкта (а не тільки на його ознаку).

Третій розділ "**Особливості функціонування повнозначних предикатних зв'язок**" містить характеристику семантико-синтаксичного потенціалу повнозначних предикатних зв'язок.

Функціонування повнозначних дієслів у компонентному складі предиката розглянуто як біпредикатні конструкції, в яких дієслово актуалізує додаткову конотацію, наприклад: *Mein Vater* ***steht*** *barfuß und hemdig hinter mir* (E. Strittmatter) = Mein Vater **ist** barfuß und hemdig hinter mir *// Але з якого б то дива йому, котрий сам увесь вік* ***прожив під чужим ім'ям****, і дочку-одиначку під ним виростив, мали бути приємні мої архівні розкопки?..* (О. Забужко) = … сам увесь вік **був** під чужим ім'ям… ; *Той фацет, «Західний», француз чи бельгієць, що* ***працював диктором*** *на радіовисильні в Карпатах, його щовечірній голос на коротких хвилях…* (О. Забужко) = Той фацет, «Західний», француз чи бельгієць **був диктором**.

У межах повнозначних дієслів у функції предикатної зв'язки виокремлено та проаналізовано семантичні групи дієслів на позначення: 1) руху (нім. 31%, укр. 33,5% від загальної кількості ППЗ); 2) стану (нім. 27%, укр. 21%); 3) діяльності (фізична й ментальна діяльності; нім. 23%, укр. 25,5%; 4) процесу (нім. 19%, укр. 20%).

Окремі дослідники визначають, що дієслова у відповідних контекстних умовах частково втрачають своє семантичне навантаження. Уважаємо, що в цьому сенсі доцільніше говорити саме про актуалізацію конкретного значення повнозначного дієслова. Аргументуємо це тим, що в компонентному складі предиката у функції ПЗ (за певних контекстних умов) дієслово реалізує одне зі своїх значень, що, однак, не означає, що воно втрачає інші. Так, повнозначне дієслово *schlafen* вказує на перебування у стані сну ('sich im Zustand des Schlafes befinden'), ночівлю ('übernachten') та стан неуважності – переносне значення ('unaufmerksam sein, nicht aufpassen') [DWDS].

Встановлено, що більшість дієслів кожної з двох мов можуть бути зв'язковим компонентом предиката. Відповідно їхня кількість зростає за умов урахування синонімічних рядів повнозначних дієслів. Наприклад, повнозначна предикатна зв'язка *schlafen* є домінантою синонімічного ряду: ***schlafen*** *– dösen – pennen – schlummern – schnarchen – schnorcheln – sägen – träumen*; в українській мові – *ходити* є домінантою синонімічного ряду: ***ходити*** *– походжати – бродити – блукати – сновигати – никати – мишкувати – дибати – човгати – маршувати*. Повнозначна предикатна зв'язка *працювати* утворює таку синонімічну парадигму: ***працювати*** *– трудитися – чинити – творити – гарувати – партачити – капарити*.

Висловлення *Thomas erzählte bleich vor Wut* (DWDS) являє собою контамінацію двох пропозицій: 1) *bleich vor Wut* – емоційний стан суб'єкта; 2) *erzählte* – діяльність суб'єкта на момент наявності його ознаки. Проаналізуємо речення з фактичного матеріалу української мови: *Вона усміхнена розповідала йому цю історію…* (В. Лис). Аналогічно до німецького речення спостерігаємо репрезентацію біпредикатної конструкції: суб'єкт на момент мовленнєвої діяльності перебувала у позитивному емоційному стані 'усміхненість'. Семантична ситуація висловлення *Маєтків у нього також не густо, що не зовсім пасувало до його високого титулу князя, але він* ***знав*** *князів ще убогіших* (В. Шевчук) експлікує характеристику суб'єкта мовцем щодо його матеріального стану. Дієслово *знати* у

функції ППЗ реалізує значення ‘мати якісь дані, відомості про кого-, що-небудь’. Конструкцію *знав князів ще убогіших семантично* можна тлумачити так: 1) суб’єкт виражає ознаку іншого суб’єкта порівняно з собою; 2) суб’єкт має відомості щодо стану іншого суб’єкта, якого може знати безпосередньо.

Суттєвими дивергентними ознаками в диференціації повнозначних предикатних зв’язок німецької та української мов є сема ‘спрямованість руху’. У німецькій мові, на відміну від української, дієслова можуть експлікувати як спрямованість в одному напрямку, так і як спрямованість у багатьох напрямках. Окрім цього, прослідковано лексичну компенсацію завершеності дії в німецькій мові. Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що німецька мова для вираження завершеності дії здебільшого залучає додаткові лексичні засоби. В українській мові на завершеність дії вказує вид дієслова.

На основі вивчення фактичного матеріалу в обох мовах було виокремлено такі семантичні функції предикатних зв’язок як ідентифікація, кваліфікація ознаки чи стану суб’єкта, маркування постійної чи тимчасової ознаки, модально-оцінна характеристика ознаки та функція конотаційного носія (модифікатора).

ВИСНОВКИ

Дослідження пропонує вирішення наукового завдання, яке полягає у проведенні комплексного зіставного аналізу семантико-синтаксичних особливостей ПЗ німецької та української мов і дозволяє виявити їхні типологічні риси. Вивчення предикатних зв’язок у німецькій та українській мовах дало змогу зробити такі висновки та узагальнення.

1. Спроба визначення статусу предикатної зв’язки в обох мовах засвідчила, що в лінгвістиці він є контроверсійним (зв’язку інтерпретовано як допоміжне дієслово, частку). У нашій роботі ці дієслова розглядаємо у функції предикатної зв’язки з урахуванням різного семантичного наповнення аналізованих одиниць.

2. Відповідно до рівня десемантизації та семантичного наповнення у роботі виокремлено абстрактні, напівповнозначні та повнозначні предикатні зв’язки. Семний аналіз дав змогу прослідкувати, яке значення напівповнозначної чи повнозначної зв’язки реалізовано в конкретному контексті.

3. На основі семного аналізу в роботі схарактеризовано шість семантичних модифікацій предиката напівповнозначними предикатними зв’язками, які виражають семантику на позначення: 1) виникнення та розвитку ознаки суб’єкта; 2) констатації (тривалого чи тимчасового) збереження ознаки; 3) виявлення ознаки; 4) модально-оцінної характеристики ознаки; 5) називання, презентації ознаки суб’єкта; 6) кількісної характеристики ознаки.

4. На основі матеріалу дослідження виокремлено такі семантичні функції предикатних зв’язок як ідентифікація, кваліфікація ознаки суб’єкта, маркування постійної чи тимчасової ознаки, модально-оцінна характеристика, функція конотаційного носія.

5. Предикатив в обох мовах (репрезентований іменником, прикметником, числівником та займенником) виявив риси подібності в їхній контамінації з ПЗ. Предикатив як семантичний носій та виразник ознаки суб'єкта доповнюється додатковими конотаціями, які вносить предикатна зв'язка. Функція цієї зв'язки у такій взаємодії з предикативом полягає у формуванні ознаки суб'єкта, через яку відбувається ідентифікація, кваліфікація, ототожнення чи уподібнення суб'єкта. Виявлені розбіжності стосуються формального збігу форм прислівників та прикметників у німецькій мові. Для синтаксису німецької мові нерелевантним є аспект, згідно з яким прикметник чи прислівник виступає у функції предикатива. Для української мови, де прислівник та прикметник марковані формально, в ролі предикатива використовується не прислівник, а прикметник. Прислівник у компонентному складі предиката вказує на спосіб виявлення ознаки, а прикметник – на її якісні показники.

6. Проведений аналіз семантико-синтаксичних особливостей ПЗ в обох мовах дав можливість виокремити суттєві відмінності щодо функціонування порівнюваних одиниць.

Наявність видових розбіжностей. Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що німецька мова для вираження завершеності дії здебільшого залучає додаткові лексичні засоби, а українська – видові показники дієслова.

Явище імпліцитної зв'язки. Незважаючи на те, що дієслово є облігаторним компонентом речення у німецькі мові, копула *sein* в окремих випадках може бути опущена. Матеріал дослідження показав, що це відбувається у сталих виразах та розмовному мовленні. У рамках дослідження імпліцитного вживання предикатної зв'язки *бути* виявлено, що семантика ідентифікації в українській мові може виражатися експліцитною формою *є* (зокрема, в текстах західноукраїнських письменників та в науковому стилі). Експліцитність предикатної зв'язки може підкреслювати наголошення на властивостях суб'єкта чи на сталості протікання ознаки.

Дослідження засвідчило, що переважна більшість повнозначних дієслів можуть виконувати функцію предикатної зв'язки. Повнозначні дієслова класифіковано на групи на позначення стану, процесу, руху та діяльності. Аналіз повнозначних дієслів у функції предикатної зв'язки дав змогу виділити спільні та відмінні риси в її кваліфікації в німецькій та українській мовах. Ключовим при зіставленні було врахування семантичного вираження іменного компонента (назва істоти чи неістоти). Залежно від того, чим виражений іменний компонент, дієслова стану (*stehen, liegen / сидіти, лежати*) по-різному модифікують предикат і надають йому додаткових семантичних конотацій. Суттєвою дивергентною ознакою в диференціації повнозначних предикатних зв'язок німецької та української мов є сема 'спрямованість руху'. На відміну від української, у німецькій мові дієслова можуть експлікувати як спрямованість в одному напрямку, так і як спрямованість в багатьох напрямках.

7. Встановлення синонімічних рядів ППЗ засвідчило, що стилістично марковані дієслова у функції предикатної зв'язки виражають додаткові конотації щодо ознаки суб'єкта в зіставлюваних мовах.

Результати проведеного зіставно-типологічного аналізу предикатних зв'язок закладають перспективи подальшого дослідження їхнього модифікаційного потенціалу, якого вони набувають у розмовному, художньому та науковому стилях мовлення. Глобальною перспективою видається встановлення доволі повного кількісного та якісного складу повнозначних предикатних зв'язок у німецькій та українській мовах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Солюк Л. Б. Логіко-семантичні функції предикатора у структурі речення (на матеріалі української та німецької мов). *Південний архів*. Серія: Філологічні науки. Херсон, 2017. № 68. С. 178–180.

2. Солюк Л. Б. Особливості функціонування дієслів-зв'язок у німецькій мові (з українськими паралелями). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2016. № 24. С. 99–102.

3. Солюк Л. Б. Особливості функціонування дієслівних зв'язок *werden* і *ставати*/*робитися* в структурі елементарного речення (німецько-українські паралелі). *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2018. № 3. Т. 1. С. 179–183.

4. Солюк Л. Б. Повнозначні дієслова у функції предикатної зв'язки (німецько-українські паралелі). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія "Лінгвістика". Херсон, 2018. № 34. Т. 2. С. 93–97.

5. Солюк Л. Б. Прикметник у функції предикатора в структурі німецького речення (у зіставленні з українським). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Вінниця: ТОВ "фірма Планер", 2017. Вип. 24. С. 240–248.

6. Солюк Л. Б. Стійкі дієслівно-іменні сполуки у функції предикатора німецької та української мов. *Науковий вісник ДДПУ імені І.Франка*. Серія: Філологічні науки (мовознавство): зб. наук. пр. Дрогобич, 2017. № 7. С. 182–185.

7. Солюк Л. Б. Функціонування синтетичних предикаторів у структурі німецького речення (з українськими паралелями). *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. Кропивницький, 2017. Вип. 154. С. 743–749.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Солюк Л. Б. Особливості дієслівних предикаторів процесу в німецькій та українській мовах. Мова та література у полікультурному просторі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 10–11 лют. 2017 р.). Львів: ГО "Наук. філол. організація "ЛОГОС", 2017. С. 35–37.

9. Солюк Л. Б. Стійкі дієслівно-іменні сполуки у функції предикатора в німецькій та українській мові. Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук: Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Одеса, 24–25 лют. 2017 р.). Одеса: Південноукр. організація "Центр філол. досліджень", 2007. С. 80–83.

Наукові праці, які додатково відображають матеріали дисертації:

10. Солюк Л. Б. Модальні дієслова в системі модальних відношень в українській мові (з німецькими паралелями). *Українознавчі студії*. Івано-Франківськ, 2016–2017. № 17–18. С. 200–205.

11. Солюк Л. Б. Модальні дієслова з семантикою припущення у функції предикатора в німецькій та українській мовах. Таврійські філологічні наукові читання: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27–28 січ. 2017 р). Київ: Таврійський нац. ун-т імені В. І. Вернадського, 2017. С. 176–179.

Наукові праці в закордонних виданнях:

12. Солюк Л. Б. Прийменниково-субстантивний комплекс у функції предикатива (на матеріалі української та німецької мов). *Studia Ucrainica Varsoviensia*. Językoznawstwo. Warszawa, 2018. № 6. С. 285–293.

13. Солюк Л. Б. Прикметник як компонент предикатора моделі *cop – Adj* (на матеріалі німецької та української мов). International research and practice conference "Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine": Conference Proceeding (Lublin, April 28–29, 2017). Lublin, 2017. P. 191–193.

14. Солюк Л. Б. Типологические особенности предложений с глагольно-адьективными предикаторами в немецком и украинском языках. *Лингвистика, лингводидактика, лингвокультурология: актуальые вопросы и перспективы развития*: материалы I Респ. науч.-практ. конф. с междунар. участием (Минск, 23–24 февр. 2017 г.). / редкол.: О. Г. Прохоренко (отв. ред.) [и др.]. Минск: Изд. центр БГУ, 2017. С. 44–46.

АНОТАЦІЯ

Солюк Л. Б. Семантико-синтаксичні функції предикатної зв'язки (копули) у приіменній позиції в німецькій та українській мовах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2019.

Дисертацію присвячено вивченню функціонуванню предикатних зв'язок у приіменній позиції в німецькій та українській мовах.

У науковій роботі інтерпретовано поняття предикатної зв'язки як компонента предиката, який є не лише носієм модально-часових характеристик, а й

конотаційним модифікатором. Досліджено семантико-синтаксичні особливості предикатних зв'язок, здійснено їх класифікацію за рівнем десемантизації на абстрактні, напівповнозначні та повнозначні. Окреслено критерії таксономії предикатних зв'язок. Виокремлено та проаналізовано шість семантичних модифікацій предиката напівповнозначними зв'язками. У межах повнозначних дієслів у функції предикатної зв'язки виділено та проаналізовано семантичні групи дієслів на позначення руху, стану, діяльності та процесу, описано специфіку їхнього функціонування як предикатної зв'язки та схарактеризовано конотаційний потенціал. Визначено семантико-синтаксичні функції кожного типу зв'язок, проаналізовано семантичні модифікації предиката. Схарактеризовано взаємодію предикатної зв'язки та предикатива. На основі зіставно-типологічного аналізу досліджуваних одиниць визначено конвергентні й дивергентні особливості функціонування предикатних зв'язок в обох мовах.

Ключові слова: предикат, предикатна зв'язка, предикатив, імпліцитна зв'язка, повнозначна зв'язка, сема, семантико-синтаксична структура речення, граматичний вид, десемантизація, пропозиція, конотація.

АННОТАЦИЯ

Солюк Л. Б. Семантика-синтаксические функции предикатных связки (копулы) в приименний позиции в немецком и украинском языках. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук (доктора философии) по специальности 10.02.17 – сравнительно-историческое и типологическое языкознание. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2019.

Диссертация посвящена изучению функционирования предикатных связок в приименний позиции в немецком и украинском языках.

В научной работе интерпретировано понятие предикатной связки как компонента предиката, который является не только носителем модально-временных характеристик, но и коннотационным модификатором. Исследованы семантико-синтаксические особенности предикатных связок, осуществлена их классификация по уровню десемантизации на абстрактные, полузнаменательные и знаменательные. Определены критерии таксономии предикатных связок. Выделены и проанализированы шесть семантических модификаций предиката полузнаменательными связками. В рамках знаменательных глаголов в функции предикатных связок выделены и охарактеризованы семантические группы глаголов для обозначения движения, состояния, деятельности и процесса, описана специфика их функционирования как предикатных связок и проанализированы коннотационные особенности. Определены семантико-синтаксические функции каждого типа связок, проанализированы семантические модификации предиката. Охарактеризовано взаимодействие предикатных связок и предикатива. На основе сопоставительно-типологического анализа аспектов исследуемых единиц

определены конвергентные и дивергентные особенности функционирования предикатных связок в обоих языках.

Ключевые слова: предикат, предикатная связка, предикатив, имплицитные связки, знаменательные связки, сема, семантико-синтаксическая структура предложения, грамматический вид, десемантизация, предложение, коннотация.

ABSTRACT

Soliuk L. B. Semantic and syntactic functions of a predicate copula in the adnominal position in the German and Ukrainian languages. – Qualifying academic paper. – Manuscript.

Thesis for a Candidate's Degree in Philology (PhD): Speciality 10.02.17 – Comparative-Historical and Typological Linguistics. – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2019.

The dissertation deals with the functioning of predicate copulae (PC) in the adnominal position in the structure of the sentence in the German and Ukrainian languages.

In the scientific work, the concept of predicate copula is interpreted as a component of a predicate, which is not only a carrier of expression of tense and modality, but also a predicate modifier in general. The semantic-syntactic peculiarities of predicate copulae are investigated; predicate copulae are classified according to the level of desemantization into abstract copulae, copulae of semi-full meaning and copulae of full meaning.

Taking into consideration seme analysis we have identified semes that actualize the verb in the function of the predicate copula: 'being in a state / identifying a feature', 'switching from one state to another / emergence of a new feature', 'prolonged preservation of the feature', 'temporal preservation of the feature'. The following models of predicates with copulae are characterized in the study: M1: S + V_{cop} (sein/buty) + P – functioning of abstract copulae; M2: S + V_{cop} (SFLP) + P – realization of predicate copulae of semi-full meaning; M3: S + V_{cop} (FLPC) + P – functioning of predicate copulae of full meaning; M4: S + V_{cop} + V_{inf} + P – vin pryiikhav pratsiuvaty vchytelem. The last distinguished model is not examined in the dissertation, since the characteristics of the infinitive in the structure of the predicate is not the task of our study.

Abstract copulae (predicate copulae sein / buty) are considered to be partially deprived of the meaning, like copulae that contain the seme'being in a state','identification / sameness of a feature', or express other features of the subject. Comparative-typological analysis of this type of copulae has shown similarities in their functioning, including the presence of modal-temporal characteristics, identification of the subject or its state (its feature). The essential difference in the languages compared consists in the absence of a zero form in the present tense in the German language, and its existence in the Ukrainian language. The material has shown that besides the presentation (identification) of the subject or its state, an implicit copula indicates the existence of the subject represented by a speaker. Unlike the Ukrainian language, generally the notion of a

zero copula is not peculiar to the German language, since the sentence structure requires the obligatory presence of the verbal (link) component of the predicate. However, in the course of our study, we have identified a number of cases in which the phenomenon of an implicit copula is present in the German language.

Taking into consideration the semantic groups and subgroups of the predicate copulae of semi-full meaning, six semantic modifications of the nominal part of the predicate are singled out: ‘the acquisition of a new state’; ‘the preserving of the previous state’; ‘detection of the state’; ‘the modal assessment of the feature of the subject’; ‘the qualification of a state of being or an object by defining its proper or common name’; ‘the fixation of a quantitative state’.

The main difference consists in the fact that in the Ukrainian language there are such types of pairs as stavaty / staty, robytysia / zrobytysia, which indicate the completeness of the action, in German, these features are represented by temporal determinants or the sequence of tenses.

Within the verbs of full meaning in the function of a predicate copula the semantic groups of verbs to denote motion, state, activity and process are distinguished and analyzed, the peculiarities of their functioning as a predicate copula are described and the connotation potential is characterized. On the basis of a comparative-typological analysis of aspects of the studied units, convergent and divergent features of the functioning of predicate copulae in both languages are determined. Comparative-typological analysis of various types of predicate copulae in the German and Ukrainian sentences on the basis of the material of the study has contributed to the identification of such semantic-syntactic functions of predicate copulae, as identification of the feature or state of the subject, marking of the permanent or temporal feature, modal-evaluative characteristic and qualification function, the function of the connotation modifier.

Key words: predicate, predicate copula, predicative, implicit copula, copula of full meaning, seme, semantic-syntactic structure of the sentence, grammatical aspect, desemantization, proposition, connotation.